

V tomto roku si pripomíname 350. výročie príchodu rehole piaristov do Prievidze. Výročie dosť okrúhle na to, aby sme si priblížili počiatky pôsobenia týchto rehoľníkov. Začiatky vôbec nemali jednoduché, veď tu prakticky nebolo nič, čo potrebovali k svojej práci.

Začiatky pôsobenia piaristov v Prievidzi

V marci uplynulo presne 350 rokov odo dňa, keď členovia jediného mužského rádu, pôsobiaceho v súčasnosti v našom meste, začali práve tu svoje pôsobenie. Nasledujúce riadky nemapujú ich históriu na tomto území, ale sú zamerané na ich prvé desaťročia v Prievidzi a jej najbližšom okolí. Roky minulosti predznamenávali dlhú cestu, na ktorej zanechali svoje nezmazateľné stopy.

V roku 1642 vznikol kláštor piaristov v Podolínci. Pôsobil tam aj páter Pavol Frankovič – Horváth, Slovák, ktorý sa neskôr stal prvým rektorom Kolégia piaristov v Prievidzi.

Z Podolínce prišli piaristi v roku 1666 do Prievidze, kde založili prvý piaristický kláštor na území vtedajšieho Uhorska. Stalo sa tak na podnet majiteľov bojnického panstva, Pálfiovcov, ktorí boli oddaní katolíci. Gróf Pavol Pálfi, ktorého v roku 1649 zvolili za uhorského palatína, sa rozhodol rekatolizovať evanjelickú Prievidzu a jej okolie. Po jeho smrti roku 1653 pokračovala v tomto úsilí jeho manželka Františka Pálfiová, rodená Khuen de Belassi. Obrátila sa na pátra Václava Opatowského, provinciála rehole piaristov v Poľsku, a ponúkla mu vytvorenie rehoľného domu v Prievidzi. Provinciál s radosťou súhlasil, lebo sa mu naskytla príležitosť založiť komunitu v krajine, v ktorej piaristi ešte nepôsobili. Dohodu uzavreli 17. februára 1666. Jej výsledkom bola fundačná listina, ktorá položila základ rozkvetu školstva v našom meste.

Fundácia znela pre 12 kňazov. Zakladateľka sa zaväzovala postaviť rehoľníkom kolégium so školou. Prví dvaja piaristi, páter Pavol Frankovič – Horváth a klerik František Hanácius (Hanák) pôvodom Moravan prišli do Prievidze 3. marca 1666. Ich voľba bola dobrým krokom provinciála Václava Opatowského, pretože obaja vedeli výborne po slovensky. Veľkú radosť z príchodu prvých rehoľníkov mal prievidzský farár Juraj Čermák,

Začiatky pôsobenia piaristov v Prievidzi

ktorý potreboval pomoc v prostredí ešte stále ovplyvnenom reformáciou. P. Frankovič, ktorý sa stal rektorom, pustil sa do novostavby kostola a F. Hanák začal učiť deti zemanov a panských úradníkov na bojnickom zámku.

Dňa 28. augusta 1666 slávnostne položili základný kameň kláštora na pozemku, ktorý sa nachádzal neďaleko obvodu námestia.

Na jeseň pôsobilo v Prievidzi už päť piaristov a sídlili v meštianskom dome na námestí. Vyučovať začali v tom istom období v Mestskom dome. Prví žiaci boli z Prievidze a okolia, no povest' školy začala čoskoro priťahovať žiakov aj z Novák, Oslian, Nitry, Banskej Bystrice a z iných oblastí. Škola rýchlo rástla a už na začiatku pôsobenia mala niekoľko tried.

Zakladateľka kláštora, grófka Khuenová Pálfiová, zomrela 9. mája 1672. Po jej smrti podpísal nový provinciál Frankovič s grófkynými deťmi obnovenie prievidzskej fundácie, aby bol kláštor naďalej hmotne zabezpečený.

Činnosť piaristov v Prievidzi rástla, aj keď tento rozvoj bol prerušovaný nepokojmi spôsobenými tureckými a Tökolyho vojskami. V roku 1673 sa pred Turkami museli schovať do Podolínce. Mesto však napadnuté nebolo, a tak tu mohla pedagogická i duchovná činnosť pokračovať. Stavba kolégia bola dokončená v roku 1674, školské priestory a kostol o rok nato. Do nového kláštora sa nastahovalo päť kňazov a desať klerikov.

V novej škole, otvorenej v roku 1675 s kapacitou 330 žiakov, sa vyučovalo písanie, matematika, rétorika, hudba, filozofia, história. Okrem pedagogickej činnosti sa piaristi venovali aj kňazskej pastorácii, do konca 17. storočia spravovali na hornej Nitre všetky opustené katolícke farnosti.

Osudným sa stal 26. september 1678, keď Tökolyho vojská tiahnuce na Moravu vypálili okolité dediny a neobišli ani Prievidzu. Mnohým mešťanom sa podarilo ujsť, utiekli aj piaristi. V kláštore ostali len dvaja: klerik Wolfgang a fráter Šimon. Tých kuruci chytili a mučili. Život im zachránil len akýsi neznámy poľský dôstojník. Prievidzský kláštor i kostol boli úplne zničené.

Piaristi sa vrátili do mesta v septembri 1680, rektor kláštora vymohol u Tökolyho ochranný list pre okolité územie a slobodu vyznania pre katolíkov. V roku 1681 však Prievidzu napadli opäť, tento krát vojská kurucov a Turkov. V čase týchto nepokojov sa piaristi znovu uchýlili do Podolínce. V kláštore ostávalo v tomto čase len niekoľko pátrov. Hospodársky zruinované mesto malo však stále povest' významného kultúrneho centra. O to sa najviac zaslúžili práve piaristi, ktorí dokázali pracovať aj v najťažších podmienkach.

Začiatky pôsobenia piaristov v Prievidzi

Dekrétom zo 16. mája 1692 vyčlenil generál rehole všetky uhorské kláštory, ktoré medzičasom vznikli, vrátane toho prievidzského, z poľskej provincie. Prvým predstaveným týchto kláštorov sa stal Prievidzský rektor Lukáš Mösch. V roku 1695 boli potom tri uhorské kláštory, z ktorých prievidzský mal 13 kňazov, pričlenené k nemeckej provincii ako viceprovincia. Prvým viceprovinciálom sa stal prievidzský rektor Lukáš Mösch, sídlom viceprovincie bola Prievidza.

Po časoch nepokojov i morovej epidémii v rokoch 1709 – 1710 a po Satmárskom mieri v roku 1711, ktorým sa skončilo posledné stavovské povstanie v Uhorsku, začali piaristi v Prievidzi opäť vyučovať. Otvorili štyri triedy so sto žiakmi. Neskôr to bolo tristo žiakov. Pod vedením Františka Hanáka nacvičovali divadelné predstavenia, fungoval hudobný a spevácky zbor. Vďaka počtu piaristov bola výučba v Prievidzi na nepomerne vyššej úrovni ako v iných piaristických školách.

Aj keď si Prievidza stále zachovávala najväčší počet rehoľníkov, jej vedúce postavenie upadalo. Centrom provincie sa stala Nitra, neskôr Pešť.

V roku 1740 si piaristi začali stavať nový kostol v barokovom štýle, na ruinách starého z roku 1675, ktorý stál 60 rokov, no kapacitou dávno nevyhovoval ani kolégiu, ani mestu. Nový kostol bol dokončený v roku 1753 a interiér v roku 1765. V jeho podzemí sa nachádza kaplnka a priestranná krypta. Kostol bol zasvätený Najsvätejšej Trojici. Dnes patrí medzi najkrajšie barokové kostoly v strednej Európe a je skvostom Prievidze.

V roku 1766 prievidzskí piaristi oslavovali storočnicu svojho príchodu do mesta. Za tento čas zaznamenala škola mnohé úspechy a vychovala rad výborných vzdelancov – notárov, richtárov, senátorov, pedagógov, vysokoškoolákov i kňazov – piaristov. V Prievidzi bolo spolu s novicmi 42 rehoľníkov, čo bolo najviac spomedzi všetkých kolégií v Uhorsku. Zaujímavosťou bolo, že počas osláv sa z veže nového kostola doširoka prvýkrát rozozvučali zvony.

Ako každé cirkevné, rehoľné spoločenstvo, tak i členovia rehole piaristov, či už išlo o študentov, klerikov, bráťrov alebo pátrov, prežívali v Prievidzi počas tri a pol storočia okrem pokojných a radostných dní naplnených aktívnou činnosťou aj časy útlaku, prenasledovania a vyhnanstva z miest, ktoré sa pre nich stali domovom. Nie je to tak dávno, čo sa piaristi po desaťročiach nútenej odmlky mohli vrátiť do svojho kláštora v Prievidzi. Už v roku 1993 začali skromne, s dvomi triedami základnej školy, opäť plniť svoje hlavné poslanie, ktorým je vzdelávanie a výchova detí a mládeže.

Začiatky pôsobenia piaristov v Prievidzi

Po siedmich desaťročiach obnovili v roku 1996 aj činnosť gymnázia. Aj tieto roky sa už dnes zdajú dávnu minulosťou. Veď postupne k spomínaným vzdelávacím inštitúciám pribudli stredná odborná škola a taktiež materská škola, fungujúce pod názvom Piaristická spojená škola F. Hanáka Prievidza. Školy opustilo do dnešných dní množstvo maturantov. Založením materskej školy ponúkajú piaristi kontinuálne vzdelávanie a z detí, ktoré sem prichádzajú v nízkom veku, sa po rokoch strávených v „kláštornom“ prostredí stávajú dospelí mladí ľudia.

Spoločne si zaželajme, aby aj počas ďalších desaťročí v našom meste zanechávali stopy členovia a odchovanci rehole piaristov.

Pavol Schmidt (1980)

Pramene a literatúra:

SCHMIDT, Peter: *Rehoľa piaristov na Slovensku a ich činnosť v rokoch 1945-1960*. Diplomová práca. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2001.

ZEMEK, M.: Počiatky provincie strednej Európy a vznik komunity v Podolínci 1617-1622. In: *Podolíneček 1642-1992*. Zborník štúdií.

MIŠÍK, Mikuláš: *Prievidza*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo 1971.

VALACH, Július: *Piaristi v Prievidzi 1666-1996*. Prievidza 1996.

ČELOVSKÝ, F.: *Podolíneček 1642-1992*. Zborník štúdií.

NOVÁK, J.: *Bojnice a okolie*. Brno 1922.

<http://www.piaristi-pd.eu/>

Historia domus farnosti Prievidza I.

Poznámka redakcie

Táto štúdia si nenárokuje byť historicky úplnou a informačne vyčerpávajúcou. Téma piaristov v Prievidzi je veľmi široká a nemožno ju obsiahnuť na niekoľkých stránkach nášho časopisu. Preto vám, vážení čitatelia, prinášame aj ďalšie dlhšie či kratšie materiály, ktoré sú stručným exkurzom do možno málo známych zákutí našej prievidzskej histórie.

V súvislosti s 350. výročím príchodu piaristov do Prievidze si považujeme za potrebné stručne načrtnúť vývoj štruktúry a formy piaristického gymnázia v našom meste. Viac-menej v nezmenenej podobe existovalo až do roku 1851, keď bolo v čase nástupu Bachovho absolutizmu v rámci racionalizácie a centralizácie zrušené. Obnovené bolo roku 1870, po mnohých iniciatívach a urgenciách. Obnovené však bolo iba ako nižšie, čiže štvorročné. Do vyšších tried museli prievidzskí študenti chodiť do iných škôl. To sa zmenilo roku 1911, keď sa najskôr znovu uvažovalo o zrušení školy, no napokon „po vybavení na patričných miestach“ úrady v Prievidzi zriadili aj vyššie ročníky. Prví maturanti opustili školu v roku 1915.